

A tanulás szabadsága Magyarországon: alternatív iskolák seregszemléje

Nádori Gergely

Klein Sándor és Soponyai Dóra (2011, szerk.): *A tanulás szabadsága Magyarországon. Alternatív pedagógiai irányzatok, iskolák, tanárok, tantárgyak.* Edge 2000 Kiadó, Budapest. 728 oldal

A gazdaságon kívül talán nem volt még egy olyan nagy társadalmi rendszer, amit a rendszerváltozás olyan gyorsan és annyira alapjaiban változtatott volna meg, mint az oktatást. A korábbi monolitikus, szorosan szabályozott és egyféle pedagógiai paradigmának alárendelt iskolarendszert felváltotta az iskolaalapítás és az iskolaválasztás teljes szabadsága, a politikai nyomásgyakorlástól sem mentes szakfelügyeleti rendszert pedig a külső szakmai kontroll, a szakmai támogató rendszer szinte teljes hiánya. A nyitás nagyon gyors diverzifikálódáshoz vezetett, egyre-másra jöttek létre a különféle új és sajátos oktatási intézmények.

Természetesen ez a gyors felfutás nem volt előzmények nélküli. Már a nyolcvanas évektől jelen voltak bizonyos újító kísérletek a hazai oktatásban, mint a Zsolnai-módszer vagy éppen *Winkler Márta* iskolai csoportja, az alternatív iskolai mozgalom zászlóshajójának tekinthető Alternatív Közgazdasági Gimnázium (AKG) is már 1988-ban létrejött, még a korábbi törvényi kereteknek megfelelően, az Oktatási Minisztérium kísérleti iskolájaként. A jobb elnevezés híján alternatív iskoláknak nevezett mozgalmak, hol jobban, hol kevésbé vettek részt a hazai oktatási közéletben, de mindig is annak jól elkülöníthető szeletét alkották.

Miközben maguk az alternatív iskolák mindig is törekedtek arra, hogy jelen legyenek a társadalomban, a szakmában, időről időre konferenciákat szerveztek, seregszemléket tartottak, kiadványokat jelentettek meg (*Junghaus és Lukács, 1991; Horváth, 1999; Takács, 2001*). Ezek a kiadványok azonban, minthogy legtöbbször maguk az alternatív iskolák létrehozói és működtetői írták őket, vagy katalógusok, vagy nagyon szubjektív beszámolók voltak. Az alternatív iskolák munkájának értékelése, azok elhelyezése a magyar pedagógiában tudományos igényességgel nem történt meg, a legsikeresebb ilyen irányú kísérlet az AKG több szempontú vizsgálata volt (*Falus, 2006*).

Minthogy az új közoktatási törvény bizonytalannal megváltoztatja az alternatív iskolák helyzetét, kifejezetten aktuális lehet egy olyan kötet, ami összefoglalja és értékeli az alternatív iskolák húsz éves történetét. A *Klein Sándor és Soponyai Dóra* által szerkesztett munka ilyennek ígérkezik. Sajnálatos módon azonban a tudományos igényű értékelés elmarad, helyette itt is a szubjektív beszámolók dominálnak.

A vaskos (több mint 700 oldalas) kötet négy nagy fejezetben taglalja az alternatív pedagógiákat. A fejezetek kialakítása egyértelmű: elsőként a hagyományos reformpedagógiai irányzatok kerülnek sorra, másodikként az egyedi programú alternatív iskolák, ezt követi az alternatív témák, programok, tantárgyak bemutatása, majd a kötetet egyes alternatív tanárok bemutatása zárja. Végül a mellékletekben elsődlegesen jegyzetek, az egyes iskolák elérhetőségei szerepelnek, de fájó egy bőséges név- és tárgymutató hiánya.

Az alternatív iskolák sokféleségét bizonyítja, hogy még ez a jókora kötet is csak válogatás, nem kerülhetett bele minden iskola, minden kísérlet és minden irányzat, és bár a válogatás mindig szubjektív, bizonyos pontokon vitába lehet szállni vele. Természetesen a hiányok a szembetűnők, elsődlegesen a Zsolnai-módszer figyelmen kívül hagyása és a Belvárosi Tanoda, Külvárosi Tankör mellőzése. Az előbbi ugyanis ma is működő program, ami a hazai fejlesztések közül a legnagyobb múltra tekinthet vissza és hiába kopott meg a fénye valamennyire a sokféle egyéb irányzat színre lépésével, mind a mai napig sok iskola követi. Az utóbbiak pedig nagyon fontos helyet foglalnak el a hazai drop-out iskolák között, hiába képviseli ezt az iskolatípust a Zöld Kakas Líceum, a hazai alternatív iskolák között ennél nagyobb az ilyen jellegű intézmények szerepe. Azt már a könyv címe is jelzi (utalva *Carl Rogers* tanulmánykötetére (*Freiberg és Rogers, 2007*), hogy szerkesztői elkötelezettek a rogersi személyközpontú pedagógia iránt, de talán mégis soknak tűnik, hogy a teljes terjedelem majdnem ötöde ezzel az egyetlen iskolával foglalkozik, úgy tűnik, a tanulóközpontú angol-tanításról szóló fejezet is elsődlegesen a Rogerséhez közeli elvei miatt kapott helyet.

Az egyes fejezetek három nagy típusba sorolhatók: vannak az iskolák tanárai által írt szövegek, interjúk egyes iskolák tanáraival és végül több iskoláról *Soponyai Dóra* írja le a tapasztalatait (ő készítette az interjúkat is). Ez így meglehetősen eklektikus elegyet képez, ami nem válik feltétlenül a kötet előnyére. Olvashatjuk egy iskolapszichológus naplóját, hivatalos beszámolókat és pedagógiai programokat, visszaemlékezéseket és pedagógiai hitvallásokat is. Ebből adódik, hogy az egyes iskolák megközelítése is nagyon változatos, a Waldorf-módszer esetében *Vekerdy Tamás* hangsúlyosan fogalmazza meg a hazai gyakorlat hibáit és problémáit, más esetekben, meglehet éppen azért, mert maguk az adott módszert gyakorló tanárok a szövegek szerzői, ez a kritikus hang hiányzik. Mindettől inkább almanach-jellegű lesz a gyűjtemény, semmint a hazai oktatás egy fontos részét alaposan bemutató munka. A Montessori iskolákról szóló fejezetben helyet kapott egy hosszú interjú *Kokas Klárával*, aki ebben csak érintőlegesen beszél a Montessori-pedagógiáról, érthetetlen ennek a szövegnek a szerepe, mivel *Kokas Klára* külön fejezetet kapott az alternatív programok között.

A legalaposabb, legátfogóbb rész az első, reformpedagógiai iskolákat bemutató, itt szerepel minden jelentős hazai irányzat. Ezekben a fejezetekben az egyes pedagógiák rövid bemutatása is megtalálható. A második rész már kicsit hézagosabb és tartalmában változóbb, a harmadikban vannak nehezen érthető részek is, mint például a *Multimédia az iskolában* című, ami tulajdonképpen egy IKT bevezető, de nem kötődik az alternatív iskolákhoz, semmilyen specifikusan alternatív pedagógiai elemet nem tartalmaz. A zárórész pedig elsősorban a hiányérzetet növeli, milyen jó lenne még több ilyen pályakép és személyes hitvallás, négy nagyszerű tanárral ismerkedhetünk itt meg, de helye lehetne itt akár tízszer ennyinek is.

Talán a szerkesztésnek is köszönhető, hogy a gyűjteményt átolvasva elsődlegesen a hazai alternatív iskolák sokfélesége a szembetűnő. Vannak olyan elemek, amik szinte mindenhol visszaköszönek, a gyermekközpontúság, a tanulás-centrikus pedagógia, a pedagógus személyiségének felértékelése, ezeket szinte minden irányzat és minden iskola a magáénak vallja. Kérdés, hogy ez elegendő-e közös nevezőnek, olyan alapnak, amire támaszkodva valamiféle alternatív iskolai mozgalomról vagy áramlatról beszélhetünk. A részleteket vizsgálva úgy látszik, hogy nem. A látszólagos azonosságok pusztán abból adódnak, hogy minden ezen iskolák valamilyenképpen a hagyományos, bevett, *állami* oktatással szemben definiálják magukat. Alternativitásuk, közös szerepeltetésük tulajdonképpen csak így értelmezhető, az oktatás fősodrának alternatívái. Csak említés szinten kerülnek elő azok a nehézségek is, amikkel a mai alternatív iskoláknak szembe kell nézniük, az anyagi problémáktól kezdve a társadalmiakig. Megfigyelhető, hogy az alternatív iskolák jelentős része olyan gyerekekkel foglalkozik, akik valamilyen okból kiszorultak a hagyományos rendszerből (bár akadnak kivételek), és ez nem minden esetben saját választásuk, bizonyos esetekben kényszer is. Az alternatív pedagógiákra ott van igény, ahol a main-stream pedagógia tehetetlen. A kötet nem próbálkozik

meg az elemzéssel, összehasonlítással értékeléssel, az előszó és a fejezetek bevezetői ezt a szerepet nem látják el. Pedig nagy szükség lenne arra, hogy kívülről, objektíven és tudományos igénnyel kerüljön feldolgozásra az alternatív pedagógiák húsz éve és annak hatása a közoktatásra. Ha ezt a hiányt nem is pótolja *A tanulás szabadsága Magyarországon*, kiváló forrásmunka lehet majd az elkészítéséhez.

Szakirodalom

Falus Iván (2006, szerk.): *Miért jó egy alternatív iskola?* Gondolat Kiadó, Budapest.

Freiberg, H. Jerome és Rogers, Carl R. (2007): *A tanulás szabadsága*. Edge 2000 Kiadó, Budapest.

Horváth H. Attila (1999, szerk.): *Süss fel nap! Alternatív óvodák, iskolák Magyarországon*. Soros Alapítvány, Budapest.

Junghaus Ibolya és Lukács Péter (1991, szerk.): *Alternatív iskolák, alternatív pedagógiák Magyarországon*. Oktatókutató Intézet, Budapest.

Takács Géza (2001): *Isk*!@próz@*. Önkonet Kiadó, Budapest.